

ПРОБЛЕМА ДИДАКТОГЕНІЇ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сайко Н. О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
natsayko@gmail.com

Сучасна система шкільної освіти, на перший погляд, створює більш сприятливі умови для виховання та розвитку сучасних дітей, але будь-які зміни в тій чи іншій системі несуть низку ускладнень і проблем. Дуже часто від дітей відразу вимагаються вже сформовані уміння навчатися (швидко читати, рахувати, бути дисциплінованим, працювати у команді тощо), при цьому забувається основна мета школи – навчити дітей вчитися, а, головне, бути щасливими, відчувати задоволеність від життя. Також і вчитель знаходиться у несприятливих умовах, що відображається на якості навчально-виховного процесу, наприклад, велика кількість дітей у класах, боязкість не виконати навчальну програму, постійний адміністративний контроль над вчительською діяльністю, низький соціальний статус учителя у суспільстві тощо. Ускладнює ситуацію перевантаженість дітей навчальною діяльністю, що призводить до стану постійної втоми, погіршення здоров'я та, з часом, до утворення захисної реакції дитини – прогуляти або зірвати урок, не вивчити домашнє завдання, не самостійне виконання навчальних завдань тощо.

Мова йде про дидактогенію (синонім дидаскогенія, негативне навчання) негативний вплив шкільної системи на учасників педагогічного процесу, наслідками якого є пригнічений стан, страхи, фрустрації, хвороблива сором'язливість, що негативно відображається на діяльності учня та якості життя в цілому [2].

Аналізуючи практику роботи психологічної служби школи сучасних загальноосвітніх шкіл, можна зробити висновок, що профілактична робота школи не охоплює проблему дидактогенії. Обґрунтованість цього висновку підтверджують результати опитування шкільних соціальних педагогів, психологів стосовно розуміння ними поняття «дидактогенія» (анкетування було проведено в 20 школах міста Полтави та Полтавської області), а також дослідження напрямів та змісту діяльності методичного кабінету міста.

Проблеми негативного впливу шкільної системи на зростаючу особистість присвячено дослідження таких науковців, як Я. Коменського, В. Сухомлинського, В. Лутфулліна, А. Захарова, В. Коротенко, В. Ганузіна та інших [4; 7; 6; 3; 5; 1]. Однак спостерігається недостатня кількість спеціальних розробок, які б висвітлювали сутність, особливості організації, структуру, зміст, ефективні методики та технології фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів, психологів до профілактики дидактогенії у шкільному середовищі. Тому стає необхідним актуалізувати процес підготовки майбутніх соціальних педагогів, психологів до профілактики проблеми дидактогенії.

Першим компонентом професійної підготовки до профілактики дидактогенії є інформаційна готовність соціальних педагогів, психологів. Це передбачає сформованість системи теоретичних знань з проблеми дидактогенії та подолання її наслідків у загальноосвітніх навчальних закладах: сутність поняття «дидактогенія», її види та причини. Особливу увагу у формуванні інформаційної готовності соціальних педагогів слід приділяти розумінню поняття «страх», його прояви, наслідки у житті учнів та поняттю «педагогічне насильство» як виду дидактогенії та основне джерело появи різних видів страхів, а у подальшому неврозів, стресів, депресивних станів. Не менш важливим є знання діагностичних методик, що спрямовані на виявлення дидактогенних впливів та їх наслідків.

Другим компонентом є методична готовність соціальних педагогів, психологів до профілактики дидактогенії, що включає сформованість умінь створювати ситуацію успіху в шкільному середовищі; переорієнтовувати учасників педагогічного процесу на позитивне мислення та оптимістичну життєву позицію; оволодіння методом соціально-педагогічної роботи – опора на сильні сторони особистості; використання у роботі з дитячим колективом таких методик, як емпатурмент, коучинг, фасилітація.

Наступним компонентом підготовки соціальних педагогів, психологів до профілактики дидактогенії є їх психологічна готовність до реалізації завдань зазначеного напрямку професійної діяльності. Оскільки профілактика проблеми дидактогенії включає не лише корекційні впливи на поведінку учнів, а і учителів, а іноді і керівництва закладу, то потребує сформованості психологічної стійкості соціальних педагогів і психологів. Тому є необхідним формування таких компонентів професійної готовності, як професійна свідомість, індивідуальний професійний стиль, професійна спрямованість, професійна активність, професійна автономність.

Професійна свідомість передбачає сформованість відповідального ставлення до професійної діяльності, яке можливе лише через усвідомлення шляхів реалізації особистісних потреб і цілей у професійній діяльності. Соціальні педагоги, психологи мають навчитися правильно визначати цілі професійної діяльності – виконувати той чи інший вид роботи не лише тому, що вимагає керівництво або передбачено посадовими обов'язками, а і усвідомлювати необхідність реалізації певного виду діяльності, ставити цілі і розбудовувати плани їх реалізації, відшукувати позитивні аспекти для власної особистості у цій діяльності.

Індивідуальний професійний стиль передбачає своєрідність поєднання індивідуальних рис, можливостей, ставлень, розумінь професійної діяльності, власних професійних уподобань. Сформованість індивідуального професійного стилю забезпечує стійкість професійної позиції, принципів життєдіяльності особистості та реалізацію творчих здібностей і підходів. Індивідуальність полягає у здатності особистості організувати своє професійне та особистісне життя за своїм задумом, у відповідності зі своїми інтересами, здібностями, прагненнями.

Професійна спрямованість передбачає розвиток професійно важливих якостей, психічних процесів, соціальної, духовної та моральної зрілості. У першу чергу у соціальних педагогів і у психологів має переважати спрямованість на взаємодії в системі «людина-людина», що передбачає розвиток комунікативності і комунікабельності. Однак акцент у розвитку зазначених здібностей потрібно робити на умінні досягати своїх цілей, вирішувати поставлені завдання, бути суб'єктом впливу, а не просто приємним співрозмовником.

Організація профілактичної роботи проблеми дидактогенії потребує від соціального педагога умінь добирати, поєднувати методи та організовувати зусилля різних структур соціуму задля допомоги дитині. Це передбачає активну професійну позицію соціального педагога, психолога, тобто уміння приймати важливі рішення, організовувати, впливати, бути підтримкою, координатором тощо. Тому особлива увага у процесі підготовки соціальних педагогів, психологів повинна приділятися створенню його активної позиції, що виявляється у наполегливості досягнення поставлених цілей, визначених завдань.

Професійна автономність як результат сформованості перелічених компонентів передбачає виокремлення себе як професіонала з ряду інших фахівців, збереження самостійності думок, принципів, поглядів. Соціальні педагоги, психологи мають розуміти, що робота над професійною автономністю передбачає набуття впевненості у власних знаннях, уміннях, самостійності у судженнях, збереження власної індивідуальності, а також подолання страху і залежності від зовнішньої оцінки, позбавлення нав'язливих цілей, педагогічних стереотипів та орієнтація на позитив у житті, вироблення індивідуальної траєкторії особистого та професійного життя. Задачу вироблення своєї індивідуальної траєкторії повинна вирішувати кожна людина незалежно від вимог суспільства та відсотку допомоги у цьому процесі зі сторони інших людей. При цьому слід більше акцентувати увагу на раціональному, свідомому використанні власного здоров'я та на умінні відновлювати психоемоційний стан. Це передбачає в першу чергу розвиток умінь проводити чітку межу між особистісним життям і професійним, вчасно визначати ситуації, які можуть нашкодити як фізичному, так і морально-психічному здоров'ю та уміти усунути їх або нейтралізувати.

Отже, задля покращення психоемоційної атмосфери шкільного середовища доцільним є підсилення підготовки соціальних педагогів, психологів до профілактики дидактогенних впливів, що передбачає цілеспрямоване формування відповідної системи теоретичних знань, методичної та психологічної готовності фахівців.

Список використаних джерел:

1. Ганузин В. М. Методы диагностики и пути профилактики синдрома педагогического насилия // Насилие и пренебрежение по отношению к

детям: профилактика, выявление, вмешательство: материалы научного симпозиума / под ред. О. Н. Боголюбовой. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2010. – С. 13–14.

2. Дидактогения. Электронный словарь тренера и консультанта [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://msk.treko.ru/show diet 407](http://msk.treko.ru/show_diet_407). (дата запиту: 13.08.2015). – Назва з екрана.
3. Захаров А. И. Ночные и дневные страхи у детей / А. И. Захаров. – СПб.: «Издательство СОЮЗ», 2000. – 448 с.
4. Коменский Я. А. Избр. педагог. соч. в 2-х т. – Т.1 / Я. А. Коменский / Под ред. А. И. Пискунова. – М.: Педагогіка, 1982. – 656 с.
5. Кротенко В. Дидактогенії та їх попередження у шкільній практиці // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» / за заг. ред. О. Кікінеджі. – Тернопіль: Стереорат, 2014. – 802 с.
6. Лутфуллін В. С. Теоретико-методичні засади усунення навчальних перенавантажень учнів / В. С. Лутфуллін. – Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2011. – 336 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т.4. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – 640 с.